

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

**Povijesne i prakseološke odrednice u metodičkom pristupu Krležinim
književnim djelima s jezičnoznanstvenog i književnoznanstvenog aspekta**

(Završni magistarski rad)

Kandidatkinja:

Ivana Petrović

Mentor:

Prof. dr. Muhidin Džanko

Sarajevo, 2020.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

Ivana Petrović

Indeks br. 2742/2017; redovna studentica

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik; dvopredmetni studij

**Povijesne i prakseološke odrednice u metodičkom pristupu Krležinim
književnim djelima s jezičnoznanstvenog i književnoznanstvenog aspekta**

(Završni magistarski rad)

Predmet: Metodika nastave bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika

Mentor: prof. dr. Muhidin Džanko

Sarajevo, 2020.

SADRŽAJ:

Uvod	5
1. Biografija pisca	6
1.1 Književno stvaralaštvo	9
2. Roman <i>Na rubu pameti</i>	11
3. Drama <i>Gospoda Glembajevi</i>	12
4. Zbirka novela <i>Hrvatski bog Mars</i>	13
5. Povijesne odrednice u metodičkom pristupu Krležinim književnim djelima	14
5.1 Primjeri iz <i>Priručnika za osnovno jezično obrazovanje</i>	14
5.2 Primjeri iz <i>Hrvatske gramatike</i>	14
5.3 Primjeri iz <i>Gramatike u osnovnoj školi</i>	22
5.4 Primjeri iz <i>Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Udžbenik za I. razred)</i>	22
5.5 Primjeri iz <i>Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika I.</i>	24
6. Pojam i predmet metodike nastave jezika	26
7. Metodički sustavi i pristupi u nastavi jezika	27
8. Nastavne metode.....	30
9. Modeli nastavnih jedinica.....	31
9.1 Zavisnosložene rečenice (mjesne, vremenske, uzročne) na primjeru Krležina djela <i>Na rubu pameti</i>	31
9.2 Rečenični dijelovi: predikat i subjekt na primjeru Krležina djela <i>Hrvatski bog Mars</i>	41
9.3 Književnoumjetnički stil na primjeru Krležina djela <i>Gospoda Glembajevi</i>	50

10. Zaključak	54
11. Literatura	56

Uvod

Tema mog završnog rada je *Povijesne i prakseološke odrednice u metodičkom pristupu Krležinim književnim djelima s jezičnoznanstvenog i književnoznanstvenog aspekta*.

Cilj ovog rada je bio istražiti kolika je frekventnost primjera iz Krležinih djela koji se koriste u gramatikama, udžbenicima, priručnicima hrvatskog, ali i srpskog i bosanskog jezika - i to s jezičnog aspekta. Također, jedan od ciljeva je bio i donijeti zaključak u kojem dijelu gramatike se koriste najviše primjeri: je li to sintaksa, tvorba riječi, stilistika i sl.

Prvi dio rada jeste upoznavanje sa samim piscem, njegovim književnim, političkim djelovanjem te s njegovim književnim stvaralaštvom.

Primjeri iz njegova tri književna djela će mi koristiti kako bih mogla napisati pripreme za nastavu jezika – te ću ukratko govoriti nešto o tim djelima - s književnog aspekta.

Djela koja ću ukratko opisati jesu: *Na rubu pameti*, *Hrvatski bog Mars* i *Gospoda Glembajevi*.

Sljedeće poglavlje je pod nazivom *Povijesne odrednice u metodičkom pristupu*.

Cilj ovog poglavlja je bio istražiti primjere za nastavne jedinice jezika u gramatikama bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika te zaključiti u kojoj jezičnoj disciplini se najviše koriste.

Zatim će se ukratko govoriti o nastavnim metodama kako bi se bolje razumjeli modeli nastavnih jedinica koje ću obraditi.

Poglavljje koje nosi naziv *Prakseološke odrednice u metodičkom pristupu* se odnosi na pripreme za nastavu jezika.

Na kraju se donose opći zaključci o temi na osnovu ovog istraživanja kao i popis literature koju sam koristila tijekom pisanja rada.

1. Biografija pisca

Miroslav Krleža se rodio 07. VII. 1893. godine u Zagrebu u obitelji gradskoga redarstvenog nadstražara Miroslava i majke Ivke. U nižu pučku školu Krleža se upisao 1899. na Kaptolu, a završio ju je 1903. U tom periodu Krleža upoznaje Augusta Cesarca s kojim će ostati prijatelj i u kasnijim danima dijeleći s njim političke ideje i intelektualne preokupacije.¹

Godine 1903. upisuje klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Tijekom svog cjelokupnog školovanja prolazi nekoliko faza: od odličnog učenika u osnovnoj školi, pa do učenika koji niže neuspjehe, koji ima ocjene dobar i dovoljan, čak u trećem razredu i nedovoljan; te naposljetku do ponavljanja četvrtog razreda. To je također i period kada on 'raskida' s religijom i nastoji se osloboditi katoličkih stega koje mu nameće obitelj i društvo.

1908. godine upisao se na Kadetsku školu u Pečuhu, koju je završio u tri školske godine.²

U razgovorima s Čengićem, Čengić pojašnjava kako je došlo do odlaska u Mađarsku:

*Nije me otac poslao ni u kakvu kadetsku školu, nego sam tamo otišao iz vlastite inicijative, a protiv želje vlastitog oca. On je suviše dugo služio kao podoficir, nekih deset ili koliko godina, a da bi imao bilo kakvu iluziju što znači biti oficir. Ja sam propao u četvrtom razredu iz tri predmeta, doživio sam moralnu katastrofu i neizrecivo sam patio od toga godinu dana, od ne znam kakve sramote. To nije bila sramota, ali je bio osjećaj poniženosti i manje vrijednosti. I molio sam oca da me pošalje u konvikt, u biskupski konvikt u Senju. U Senju je bio konvikt gdje su đaci mogli da žive kao pitomci. Međutim, on me nije htio poslati u Senj i ja sam poslije godinu dana uspio da odem što dalje od ovog grada gdje sam se osjećao poniženim i uvrijeđenim.*³

Nakon završenog trećeg razreda kadetske škole dobio je carsku stipendiju za vojnu akademiju, Ludoviceum, na koju se upisuje 1911 god.

Godina 1913. je presudna za definiranje Krležine sudbine; svojevolumeno napušta akademiju te preko Pariza stiže u Skoplje gdje se htio javiti kao dobrovoljac u srpsku vojsku, ali je uhapšen i upućen na provjeru u Beograd.

---

¹ <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1747>

² Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987., 479.

³ Čengić, Enes, *S Krležom iz dana u dan IV*, Svjetlost, Sarajevo, 1985., 276.

U svom djelu *Moj obračunu s njima* Krleža svoj neuspjeli pokušaj da se priključi srpskoj vojsci opisuje ovako: *Tu sam se našao pred sumnjičavim nepovjerenjem, uhapšen kao nepoznat bjegunac, bez dokumenata, pod sumnjom špijunaže, u disenteriji, pred opasnošću da budem bačen u kolerični odio kužne bolnice. Žandari, apsane, zatvori, hotelska internacija, zapisnička ispitivanja, bjegunac pod sumnjom špijunaže na ratnom području, u djelokrugu glavne komande, bez dokumenata, koji su se navodno izgubili, bez identiteta, potpuno u tmini ja sam tada prilično duboko pogledao smrti u oči.*⁴

Sredinom 1913. god. dolazi u Zagreb i počinje se uveliko baviti književnim radom koji će se očitovati u velikoj plodnosti i visokom umjetničkom dometu. U prosincu, 1915. mobiliziran je i dodijeljen časničkoj školi u Zagrebu. Već 1916. god. zbog zarazne tuberkulozne influence odlazi u Vojnu bolnicu. Srpanj i kolovoz 1916. provodi na ratištu u Galiciji. Ponovno mu se pojavljuje zaliječena bolest i on putuje u Budimpeštu gdje očekuje liječničku odluku. Privremeno je oslobođen vojne službe te se vraća u Zagreb.

U tom periodu susreće Leposavu Kangrgu (Belu), a 1919. sklapa brak s njom.

Časopis *Plamen* pokreće i uređuje iste godine, a 1923. izlazi prvi broj časopisa *Književna republika* koji izlazi sve do srpnja 1927.⁵ Piše i veliki broj polemičkih tekstova.

Krleža je prvo od putovanja opisanih u knjizi *Izlet u Rusiju* realizirao već u lipnju 1924. Tada je, nakon kraćeg boravka u Beogradu, otišao na put preko Beča i Dresdena u Berlin.

Godine 1932. se uputio u Brno, zatim boravi u Pragu, potom odlazi u Varšavu gdje se sastaje s Julijem Benešićem koji je bio na dužnosti delegata jugoslavenskog ministarstva prosvjete pri ambasadi.⁶

Krajem 1933. u Beogradu pokreće novi književni časopis *Danas*, a 1939. izlazi prvi broj časopisa *Pečat*.⁷

Rat i dolazak Nijemaca i ustaša Krležu zatječu u Zagrebu. Krleža se početkom rata osjeća ugroženo; kao ljevičar, u međuratnom razdoblju stalno na meti nacionalističke i klerikalne desnice, odmah se našao na popisu sumnjivih, policija ga proganja, krajnje je nesiguran; uz to je oženjen Srpkinjom koja i sama već u travnju biva pritvorena. Pritisci na Krležu da se

---

⁴ Krleža, Miroslav, *Moj obračun s njima*, Sarajevo, 1988., 178.

⁵ Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987., 479.

⁶ Isto, 479.

⁷ Isto, 479.

uključi u kulturni život, na samom kraju i bez uvjetovanja da prihvati ustaška načela, posljedica su težnji ustaškog režima da u situaciji neizbježnog poraza modificira cjelokupnu državnu strukturu kako bi ona eventualno bila prihvatljiva zapadnim saveznicima.

Krleža, međutim, sve te ponude odbija; očekuje dolazak partizana i realizaciju svojih mladenačkih ideala, ali se istodobno i pribojava tih pobjednika s kojima se oštro sukobio pred rat, a u ratu nije prihvatio njihove ponude da se priključi NOB-u.

Godine 1946. Krleža postaje članom JAZU, a ubrzo i njezinim potpredsjednikom s vrlo velikom moći koja nije lišena političkog autoriteta, što pokazuje da se njegov društveni položaj bitno mijenja. Sljedećih godina će u JAZU uvesti niz mladih pisaca lijeve orijentacije.⁸

Prva velika akcija bila je Izložba srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije koja je otvorena u ožujku 1950. u Parizu. Krleža s velikim ovlastima već od proljeća 1949. okuplja suradnike diljem Jugoslavije, zajedno s njima bira izložke i priprema ih za transport u Francusku. Leksikografski zavod FNRJ utemeljen je posebnom Uredbom savezne vlade 05. X. 1950., a Krleža je imenovan direktorom te najzad u 58. godini života dobiva stalan posao, koji će obavljati do smrti.

Na III. kongresu Saveza književnika Jugoslavije 1952. Krleža je održao programatski govor kojim je pokušao modelirati novu kulturnu paradigmu zasnovanu na odbacivanju normativne poetike socijalističkog realizma i pokušaju sinteze slobode umjetnosti i njezina lijevog, socijalističkog angažmana. Krležin je govor nagovijestio otvaranje prostora slobode za modernije oblikovanje umjetničkog diskursa te je stoga bio osobito dobro prihvaćen među mlađim umjetnicima.

Razdoblje 1962. - 1967. ponovno je izrazito dinamično i vraća Krležu u maticu književnih i političkih zbivanja. U okviru Odjela za suvremenu književnost JAZU Krleža pokreće 1962. časopis *Forum*, kojemu će glavni urednik biti M. Matković.⁹

Godine 1968. dobiva i uglednu Herderovu nagradu.

U rujnu 1981. obolijeva od upale pluća te 29. XII. umire u Zagrebu.

---

⁸ <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1747>

⁹ Isto

1.1 Književno stvaralaštvo

Krleža je bio jako talentiran pa je u nepreglednom opusu, koji jedva da se može sabrati u pedesetak knjiga, ostavio veliki utjecaj na, ne samo hrvatsku, nego i svjetsku književnost. Najvažnija Krležina djela su nastajala najvećim dijelom tijekom dva desetljeća, i to od Prvog svjetskog rata kada je napisao proročansku dramu *Kraljevo*, pa sve do konca tridesetih godina kada je objavljen roman *Na rubu pameti*.¹⁰

Prva knjiga je objavljena 1917. i to je zapravo bila poema *Pan*. Drame *Legende* i *Maskerata* objavio je dok je trajao rat. Mnogi suvremenici počinju primjećivati njegov talenat te ga hvale, dok ga na drugoj strani neki i napadaju. Jedan od najprovokativnijih tekstova koji je objavio u to doba je *Hrvatska rapsodija*.

Ukupno je objavio osamnaest dijaloških tekstova: osim *Legende*, *Maskerate*, *Hrvatske rapsodije* (1917.), *Kraljeva*, objavio je i:

Kristofora Kolumba (1918.), *Michelangela Buonarrotija*, *U predvečerje* (1919.), *Galiciju*, *Adama i Evu*, *Golgotu* (1922.), *Vučjaka* (1923.), *U agoniji*, *Gospodu Glembajevu* (1928.), *Ledu* (1932.), *U logoru* (1934.), *Areteja* (1959.), *Salomu* (1963.), *Put u raj* (1970.)¹¹

U jedanaest zbirki pjesama – *Pan*, *Tri simfonije* (1917.), *Pjesme I*, *Pjesme II* (1918.), *Pjesme III*, *Lirika* (1919.), *Knjiga pjesama* (1931.), *Knjiga lirike* (1932.), *Simfonije* (1933.), *Balade Petrice Kerempuha* (1936.), *Pjesme u tmini* (1937.) – tematski i stilski krug te stihovni i ritmički osjećaj prostiru cijeli registar traženja, koje se smatra dorečenim u artificioznom *Baladama Petrice Kerempuha*, pomaku od standarda u jezičnom i kulturnom pogledu.

Problemskomu polju Krležine dramaturgije i lirike uglavnom pripadaju i novelistički ciklusi: u prvome, »domobranskome ciklusu«, strukturiranom u zbirci *Hrvatski bog Mars* (1922., konačna redakcija 1946.), obrađen je kompleks vojničkoga stradanja hrvatskog čovjeka. Zaokupljen je pojedincima koji ne uspijevaju prevladati ograničenja malograđanske sredine te to opisuje u zabranjenoj zbirci *Hiljadu i jedna smrt* (1933.).

---

¹⁰ Novak, *Povijest hrvatske književnosti II*, Marjan tisak, Split, 2004., 234.

¹¹ <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34113>

U trećem, glembajevskom ciklusu, riječ je o jedanaest prozних fragmenata sa situacijskom i generičkom razradbom dramaturške cjeline. Krležin se pripovjedni tekst u 1920-ima, dosljedno tendenciji u europskoj prozi, od kraćih vrsta (*Tri kavaljera frajle Melanije*, 1922., *Vražji otok*, 1923.) razvijao prema kanonizaciji romana - u njegovu središnjem pripovijednom djelu, modernom romanu *Povratak Filipa Latinovicza* (1932.) – priči o umjetniku koja zadire u organsku nemoć društva i kulturnog modela. Sljedećim će romanima, *Na rubu pameti* (1938.), *Banket u Blitvi* (I–III, prva knjiga 1938.) i *Zastave* (I–V, prva knjiga 1962.), sigurnim narativnim i superiornim intelektualnim strategijama sročiti stotine stranica kronike o srednjoeuropskoj kulturnoj i političkoj panorami.¹²

Premda se u Krležinim tekstovima teško mogu razdvajati strukturne razine, što je posebno izraženo u zbirci *Izlet u Rusiju* (1926.), s putopisnom poveznicom, ali tematski, narativno i asocijativno suptilnu mozaiku o osobnome doživljaju Rusije, upravo su njegove studije društvenih i kulturnih kontroverzija (*Moj obračun s njima*, 1932.; *Deset krvavih godina*, 1937.; *Dijalektički antibarbarus*, 1939.) dovele do odlučujućih rasprava.

Osim o književnosti i umjetnosti pisao je o povijesti, politici, filozofiji, medicini.

U društvenim uvjetima tzv. narodne demokracije sudjelovao je u postavljanju i stabiliziranju mnogih tradicionalnih i novih institucija i programa kao što su:

Društva književnika, Akademije, Matice hrvatske, Leksikografskoga zavoda, zaštite kulturne baštine u Zadru, zaštite prava na dostojanstvo umjetnosti (*Govor na Kongresu književnika u Ljubljani*, 1952.), zauzimanja za slobodan razvoj hrvatskog jezika (potpora *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*).

---

¹² <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1747>

2. Roman *Na rubu pameti*

Na rubu pameti, roman Miroslava Krleže prvi put objavljen 1938. godine u Zagrebu. Drugo izdanje izlazi 1954., i to je jedini je Krležin roman pisan u prvom licu jednine.¹³

Krleža je napisao roman pod utjecajem Kamovljeve *Isušene kaljuže*, od koje je preuzeo pisanje u prvom licu i pristup stvarnim događajima i ljudima za ovaj roman.

Pripovjedač i protagonist je doktor prava koji dolazi u sukob s građanskim zagrebačkim društvom licemjerja kojem je i sam pripadao. Biva izopćen i završava u zatvoru. Zbivanja o kojima pripovijeda se odvijaju tijekom dvije godine. Tema je označena na samom početku kao »ljudska glupost«. Roman se sastoji od međusobno slabo povezanih epizoda. Neke uvode paralelna zbivanja vezana uz pojedine likove koji zatim nestaju i prepuštaju mjesto drugima.¹⁴

Ovaj roman svojim sadržajem prije svega ocrtava jednu Krležinu karakteristiku, a to je idealizam. Bezimeni antijunak buntovnik je protiv jednog takvog naoko idealnog svijeta, koji konačno želi iskočiti iz tog lažnog ideala i početi djelovati u smjeru svojih ideala. Na svom putu svojevrstne preobrazbe shvaća da je svijet prepun jednakih ljudi koji kao bez vlastite pameti slijede jednu shemu, bez ikakvog propitkivanja, pogotovo dok je takvo ponašanje nagrađeno statusom u društvu. Tek se rijetki nađu koji imaju jednake "pogled na svijet" kao i protagonist. Počevši od večere u vinogradu Domaćinskog, preko niza drugih apsurdnih okolnosti u kojima je antijunak optužen i stavljan na margine društva, Krleža želi prikazati besmislenost ljudske gluposti, kako se ona vodi nekakvim svojim zakonima, koji najčešće postaju općeprihvaćeni moralni i društveni zakoni.¹⁵

---

¹³ <http://krlezijana.lzmk.hr/kategorije.aspx?kat=7>

¹⁴ Novak, *Povijest hrvatske književnosti II*, Marjan tisak, Split, 2004., 242.

¹⁵ <https://www.lektire.hr/na-rubu-pameti/>

3. Drama *Gospoda Glembajevi*

Gospoda Glembajevi jedna je od tri Krležine drame koja spada u ciklus o Glembajevima. Ciklus o Glembajevima sastoji se od tri drame (“Gospoda Glembajevi”, “U agoniji” i “Leda”) i jedanaest novela. Cijeli ciklus nastajao je od 1926. do 1930. godine.¹⁶

Iako je svaka od drama zasebno Krležino djelo, smatra se da se za poznavanje cijele radnje i analiziranje likova moraju pročitati sve tri drame.

Dramska trilogija prati uspon i pad obitelji Glembaj. Svoj uspon doživjeli su u vrijeme feudalizma, da bi pred kraj 19. stoljeća njihova moć stagnirala i približavala se sve više kraju.¹⁷

U prozi *O Glembajevima* i u *Gospodi Glembajevima* Krleža se služi idejom osuda materijaliziranoga u prirodnoj energiji i biološkoj vitalnosti, koja jača usporedo (ili možda kao uzrok) s društvenom moći toga klanovskoga, razgranatoga porodičnog organizma, a nakon dosegnuta vrhunca opada, slabi, u međusobnome suprotstavljanju konstruktivnih, poslovnih pripadnika, »plemenski« lojalnih, i pojedinaca koji biraju samostalan, maštovitiji put, često vezan uz umjetnost, duhovnost, ljubav. Kasnije opet dolazi do rasula porodične cjeline te samog načela koji ju je održavao i davao joj smisla pa bolest, frivolnost, ludilo, esteticistička isključivost ili revolucionarno opredjeljenje potiru sve porodično naslijeđe.¹⁸

---

¹⁶ <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=691>

¹⁷ <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=340>

¹⁸ Lasić, Stanko, *Krleža: kronologija života i rada*, 1982., Zagreb, 77.

4. Zbirka novela *Hrvatski bog Mars*

Hrvatski bog Mars je zbirka novela s tematikom Prvog svjetskog rata. To je ujedno Krležino najpoznatije djelo, a u kojem je antiratnim te humanističkim pokretima i potresnim slikama sudbine naroda iz Hrvatske koje je poslužilo kao topovsko meso, uvrstilo spomenuto djelo među najbolje knjige antiratne Europe.¹⁹

Krleža je u djelu svjedočio o strašnim sudbinama anonimnih seljaka iz Zagorja te Podravine koji su se pridružili domobranima kako bi obranili svoje i pomogli u obrani zemlje. Novele iz poznatog djela su nastale u vrijeme kada se Krleža udaljio od vizionarstva i univerzalne ekspresionističke simbolike te približio realističnim sudbinama običnih ljudi.²⁰

Zbirka se sastoji od 7 novela:

Bitka kod Bistrice Lesne,

Kraljevska ugarska domobranska novela,

Tri domobrana,

Baraka pet Be,

Domobran Jambrek,

Smrt Franje Kadavera i

Hrvatska rapsodija.²¹

---

¹⁹ <https://www.lektire.hr/hrvatski-bog-mars/>

²⁰ <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=402>

²¹ Lasić, Stanko, *Mladi Krleža i njegovi kritičari* (1914-1924), Zagreb, 1987., 114.

5. Povijesne odrednice u metodičkom pristupu Krležinim književnim djelima

5.1 Primjeri iz *Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*

Normativna gramatika i stil:

1. I tako je to zapisano na farofu i katastru, u paragrafima na kotaru i u zakonima kod suda, gdje je Gospodin Bog postavio Gospodu da paze na muže bokce.

(Miroslav Krleža, *Bitka kod Bistrice Lesne*)²²

Riječ *Gospodu*, kao što se vidi iz navedenog primjera, je napisana velikim početnim slovom iako po pravopisnim pravilima tako ne bi trebalo biti napisano. Naime, Krleža je to napisao kako bi pojačao ironiju podsmjehujući se vladajućem staležu koji sve svoje postupke opravdava Božjom voljom. Također, Krleža se podsmjehuje i kmetovima koji se prema ovozemaljskim gospodarima odnose kao prema Bogu – s velikim strahopoštovanjem.

5.2 Primjeri iz *Hrvatske gramatike*

Imenski predikat:

1. Prvi po redu bio je domobran Križ Matija.²³

Prošlost:

2. Po tome se domobran Pecak Imbro neće na grunt vratiti, kao što je to Jaga bila molila.²⁴

---

²² Težak, Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika, Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 34.

²³ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 402.

Budućnost:

3. Život ipak bit će da nije nekakva smicalica.²⁵

Kondicional:

4. Ali da se ide, valjda onda ne bi bili izašli na vježbu.²⁶
5. On bi bio kihnuo, ali se nije usudio ni trznuti. (On bi kihnuo, ali se nije usudio ni trznuti.)²⁷

Optativ:

6. Živio, živio, živio doktor Rudolf Horvat.²⁸

Subjekt:

7. On je putovao na parostorju bitke punim tempom.²⁹
8. Vi niste moj mediji.³⁰
9. Dobro je živjeti!³¹

Sročnost:

10. U drugome vođu druge satnije ostala su ležati sedmorica.³²

Besubjektne rečenice:

11. Vonjalo je po mokrim jelovim daskama.³³

Adverbne oznake:

12. I cijelo su jutro marširale trupe.³⁴

---

²⁴ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 414.

²⁵ Isto, 416.

²⁶ Isto, 417.

²⁷ Isto, 418.

²⁸ Isto, 418.

²⁹ Isto, 422.

³⁰ Isto, 424.

³¹ Isto, 424.

³² Isto, 425.

³³ Isto, 427.

³⁴ Isto, 430.

Izravni objekt:

13. Život me je uvijek bacio na cestu.³⁵

14. Ljudi su namirisali bitku.³⁶

Neizravni objekt:

15. Zaželio se šljiva i kruha, da se najede pred smrt.³⁷

Objekt u dativu:

16. Odbacio je svoju cigaretu kao da mu se gadi.³⁸

17. Ružičasti klavir u plavom medaljonu s finom gestom poklonio se dami.³⁹

Objekt u instrumentalu:

18. Bavi se politikom.⁴⁰

19. Trebalo bi se okružiti novim ljudima.⁴¹

Nijekanje:

20. I nigdje nema nikoga!⁴²

21. Nikad brigam kraja!⁴³

Pitanje:

22. Komu je on što skrivio!⁴⁴

Usklik:

23. Neka vam djeca ostanu doma na gruntu!⁴⁵

---

³⁵ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 433.

³⁶ Isto, 434.

³⁷ Isto, 437.

³⁸ Isto, 439.

³⁹ Isto, 439.

⁴⁰ Isto, 441.

⁴¹ Isto, 442.

⁴² Isto, 445.

⁴³ Isto, 446.

⁴⁴ Isto, 448.

⁴⁵ Isto, 451.

Pasiv:

24. Posazidale se po dolinama crkve i kaznionice.⁴⁶

Sastavne rečenice:

25. Bilo je da nije bilo rata, pa će i opet tako biti da ga neće biti!⁴⁷

Adverbne rečenice:

26. To je prasnulo kao da je negdje daleko pala jedna daska na drugu!⁴⁸

Odnosne rečenice:

27. To bijaše onda veliki događaj kakav se rijetko zbiva na kugli zemaljskoj.⁴⁹

Vremenske rečenice:

28. Onoga jutra kada je trebalo da dođe do bitke bio je domobran Trdak Vid od svih najtužniji.⁵⁰

29. Vjetar je šušкао suhim lišćem kada je pao prvi hitac.⁵¹

Posljedične rečenice:

30. Satnija se ustavila skandalozno, tako skandalozno da bi se i laičke usne bile razvukle na posprdan smijeh da su zapazile ovo ustavljanje.⁵²

31. On je još samo toliko držao otvorene vjeđe te mu se u zjenice nalijevala tanana vodoravna crta svjetlosti.⁵³

Pogodbene rečenice:

32. Ako se javljaju prvi znaci dosade, onda molim novi program!⁵⁴

---

⁴⁶ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 452

⁴⁷ Isto, 460.

⁴⁸ Isto, 471.

⁴⁹ Isto, 479.

⁵⁰ Isto, 486.

⁵¹ Isto, 488.

⁵² Isto, 502.

⁵³ Isto, 502.

⁵⁴ Isto, 503.

Izrične rečenice:

33. Glume pak oni ljudi koji se tako vješto pretvaraju da im nešto jest.⁵⁵
34. Gnoj treba da se ispod njih ostruže i da im se nastre i da se marva očešlja.⁵⁶

Upravni i neupravni govor:

35. –Mamma mia, mamma mia! – vapi netko talijanski u dnu.⁵⁷
36. Govorio mu je neka nijednog trenutka ne smetne s uma kako na najistaknutijim pozicijama narodne predstraže nije sam ni osamljen, jer da su oni svi, to jest čitava kosovska vojska, u duhu s njim.⁵⁸

Mnogostruko složena rečenica (period):

37. Osjećao je kako je lagan, kako dobro svladava zemlju pod svojim nogama i kako mu se ide daleko, u tišinu.⁵⁹
38. Pa kad su Račića svukli do gola pred satnijom i pretražili ga kao tata, on se sjetio da je to zapisano da će ga svući do gola kao tata!⁶⁰

Domatanje zavisnih rečenica:

39. Na ovom sajmu kulture naš hod je tih i nečujan, jer se mi još uvijek krećemo u opancima.⁶¹
40. Rugali se iza Vida Trdaka ljudi bataljonskom zidaru Viktoru, koji je dobio od gospodina majora dopust.⁶²

Mjesto pridjevskog atributa:

41. Radić je siromašno seljačko dijete.⁶³

---

⁵⁵ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 518.

⁵⁶ Isto, 520.

⁵⁷ Isto, 526.

⁵⁸ Isto, 530.

⁵⁹ Isto, 531.

⁶⁰ Isto, 532.

⁶¹ Isto, 535.

⁶² Isto, 539.

⁶³ Isto, 544.

Više atributa uz jednu imenicu:

42. Odjeknu li cestom korak nepoznata stranca...?⁶⁴
43. Podmukli pucanj, a onda opet sve tiho.⁶⁵
44. To su ove slike i ovi predmeti oko njega ... ovaj blatan panonski zakutak.⁶⁶
45. Razderala je taj svoj bračni ugovor.⁶⁷
46. Mala lađica od novinskog papira, ta draga dječja pustolovna korablja, zapela je o ciglu.⁶⁸
47. Filip se gledao u njegove duguljaste prste.⁶⁹
48. Zaludu svako pitanje.⁷⁰
49. Sve Filipove tjelesne i duševne snage atomizira u prašinu.⁷¹
50. U svojoj hrptenici osjeća razvojnu liniju sviju kralježnjačkih vrsta.⁷²
51. Eto, vani stupaju zagorski rudari, što su čitav život gutali čađu i smrad i otrovne plinove, ustali su iz jednoga groba, zapalili svoje uljanice i idu tiho u dvoredu u drugu jamu u nepovrat.⁷³

Apozicija:

52. Grof Maksimilijan Axelrode tugovao je tako jalovo pune šezdeset i tri godine.⁷⁴

Slaganje atributa i apozicije s imenicom:

53. I moja je Karolina svirala Chopina petnaest punih godina.⁷⁵

Predikatni proširak:

54. A meni moja žena leži kod kuće u trudovima.⁷⁶

---

⁶⁴ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 545.

⁶⁵ Isto, 545.

⁶⁶ Isto, 547.

⁶⁷ Isto, 548.

⁶⁸ Isto, 548.

⁶⁹ Isto, 548.

⁷⁰ Isto, 549.

⁷¹ Isto, 549.

⁷² Isto, 550.

⁷³ Isto, 551.

⁷⁴ Isto, 563.

⁷⁵ Isto, 568.

⁷⁶ Isto, 573.

Infintivizacija:

55. Čuli su oni govoriti o jednoj čudnoj zemlji Šlarafiji, gdje pečene race i pilići lete u usta čovjeku.⁷⁷
56. Ja sam vidio pred našim krčmama visjeti Kristuša.⁷⁸

Red riječi:

57. Mi nismo male ribe.⁷⁹
58. Voda pjeva po žljebovima.⁸⁰
59. Pucali smo i mi po njemu.⁸¹

Stilski neobilježen red riječi:

60. Narod glasa za republiku.⁸²
61. Nije dobro disati u frontaše.⁸³
62. Deset krvavih godina i drugi politički eseji.⁸⁴
63. Mi ljudi, da, mi smo doista abnormalna stvorenja.⁸⁵
64. Otputovali su na kočiji djeda Mraza goli i bosí.⁸⁶
65. Tko manje znači, taj se više penje.⁸⁷

Stilski obilježen red riječi:

66. Promatra tako Filip iz kavane ljudsko kretanje na ulici...⁸⁸
67. Republikance vodi Stipa.⁸⁹
68. I cvijeće svojim mirisom opaja pana.⁹⁰

---

⁷⁷ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 573.

⁷⁸ Isto, 577.

⁷⁹ Isto, 583.

⁸⁰ Isto, 583.

⁸¹ Isto, 584.

⁸² Isto, 584.

⁸³ Isto, 585.

⁸⁴ Isto, 587.

⁸⁵ Isto, 588.

⁸⁶ Isto, 588.

⁸⁷ Isto, 589.

⁸⁸ Isto, 590.

⁸⁹ Isto, 590.

⁹⁰ Isto, 590.

69. Stanje hrvatsko je objektivno ranjavo stanje hiljadugodišnjih fakata...⁹¹

70. Jesenja kiša tiha.⁹²

71. Pišem pismo bratu. Pišem pismo bratu. Pišem pismo bratu. Nama ne daju da živimo kulturno.⁹³

Umetnuti izrazi i rečenice:

72. Danas, kao što vam je poznato, mi živimo u našoj vlastitoj Državi.⁹⁴

73. A eigentlich, ako se pravo uzme: što bih mogao ja da radim?⁹⁵

Obvezatan red riječi:

74. Dogodile su se katastrofe.⁹⁶

75. Jesam li vam kazao da ne bacate papire po grabi?⁹⁷

76. Kontrast je ovih fakata očigledan.⁹⁸

77. Plač i glad na sve strane.⁹⁹

78. Što to znači?¹⁰⁰

U *Hrvatskoj gramatici* sam pronašla najviše primjera, čak njih 78. Svi primjeri su iz dijela gramatike *Sintaksa*, dok u dijelovima *Fonetika i fonologija*, *Morfologija*, *Tvorba riječi* nije bilo primjera.

Jedan dio primjera se odnosi na rečenične dijelove poput subjekta, objekta, atributa, apozicije. Veliki dio primjera, odnosi se na rečenice, i to složene, poput vremenskih, posljedičnih itd. Ovakav ishod istraživanja je i bio za očekivati ako imalo poznajemo njegov način pisanja za koji neki kritičari kažu da se može usporediti s načinom na koji je pisao jedan od najvećih ruskih književnika – Dostojevski.

I posljednji, veći dio primjera spada u dio *Stilski obilježeni/ neobilježeni red riječi*.

---

⁹¹ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 591.

⁹² Isto, 591.

⁹³ Isto, 592.

⁹⁴ Isto, 594.

⁹⁵ Isto, 595.

⁹⁶ Isto, 595.

⁹⁷ Isto, 595.

⁹⁸ Isto, 597.

⁹⁹ Isto, 598.

¹⁰⁰ Isto, 599.

5.3 Primjeri iz *Gramatike u osnovnoj školi*

U knjizi *Gramatika u osnovnoj školi (Metodičke osnove nastave gramatike hrvatskog ili srpskog jezika u osnovnoj školi)* autor za primjer navodi pjesmu *Dijalog u troje ili ljubav bez krova* te na tom primjeru radi književnu interpretaciju i lingvostilističku analizu kako bi se ponovilo i utvrdilo znanje iz gramatike.

Dijalog u troje ili ljubav bez krova

*Ja sam tebi dala sebe,
a sada me od tebe zebe.
I ja sam tebi sebe dao,
a sada sam dalek, hladan i zao.
U utrobi čovjek se micati stao,
Sretan, nesretan, tko bi znao?¹⁰¹*

Na primjeru ove pjesme mogu se prepoznati imenski predikati trima pridjevima: *sam dalek, sam hladan, sam zao*.

Također, pitanja s pridjevima na kraju pjesme *sretan, nesretan* imaju vrijednost eliptičnih rečenica (Hoće li biti sretan? Hoće li biti nesretan).

5.4 Primjeri iz *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Udžbenik za I. razred)*

Izgovorne osobine uvjetovane stupnjem obrazovanosti

Prvo pismo Križa Matije, pisano teškom težačkom rukom, bilo je od Katice Rodeš, a glasilo je ovako:

Daimadem poletna krilašca poletjela bina tvoje zamamne grudi da imadem oko sokolovo oko zavirila biu tvoja raskošna njedra da imadem gjengje oko vrata obavila bi njim tvoje srce

---

¹⁰¹ Težak, Stjepko, *Gramatika u osnovnoj školi*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., 226.

samo da mi budeš ljepši i štomiliji i što draži. Eto tolíkote ljubim a dačuustreba i život svojbi položila za tebe. A ipak kakoto razabrem iz tvojega pisma karaš me i napominješ dati vjerna nisam nebojse ti zame mili moj, ja jedino kroz tebe mogu postati blažena i zadovoljna i to opisati nemožem srce ću izvaditi i pred tebe postaviti dau njemu gledaš lik svoj i cijeli da se vidiš kako te ljubim. Lajavi jeziki nemogu da miruju pa imene prem nevinu i nedužnu ogovaraju. To je meni očuv kriv koji bi htel da ja njegova postanem dok se moj Pepo iz Talije vrne doma. A ti uto neveruj. To je žalosno kad tvoja majka mene psujeju jer spavam pri očuhu a gdje bi ak ne prinjem kad kod nemrem, jer kaj Pepo veli ak se doma vrne jer je Štefek Francetić s Pepom u Taliji bil i Pepo je živ i zdrav Hvalen Isus i Marija doviđenja Katica Rodeš.

(M. Krleža, *Bitka kod Bistrice Lesne*)¹⁰²

Izgovorne osobine mogu biti različito uvjetovane (npr. to mogu biti psiho-fiziološke mane zbog kojih i najčešće dolazi do narušavanja izgovorne norme).

Iz gore navedenog primjera se vidi da postoje i izgovorne osobine koje su uvjetovane i stupnjem obrazovanosti (dakle socijalno uvjetovane izgovorne osobine). Takve osobine književnici, kao što je u ovom slučaju Miroslav Krleža, često koriste za pisanje svojih djela kako bi što vjerodostojnije prikazi i opisali neke događaje, likove i sl.

Grafostilistika:

*(...) i sada, već od Madžareva i Konjščine, teče razgovor kao slobodna parafraza raznih verzija u Previšnjem Ručnom Pismu Njegova Veličanstva, kako je Njegovo Carsko i Kraljevsko Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo najmilostivije izdati Svoje Previšnje Ručno Pismo jednom od Svojih Tajnih Savjetnika: »Dragi moj Petris, na vašu molbu, podastrtu Mi putem Mog ugarskog Ministra Predsjednika, dižem vas u milosti na mjesto Velikoga Notara Kraljevine Hrvatske i Slavonije i tako dalje, i tako dalje« (...)*¹⁰³

---

¹⁰² Silić, Rosandić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika, Udžbenik za I. razred, Školska knjiga, Zagreb, 1980.*, 68.

¹⁰³ Isto, 84.

Pravopis je skup pravila za ispravno bilježenje riječi nekog jezika korištenjem odgovarajućeg sustava znakova.¹⁰⁴

Navedeni odlomak je iz Krležinih *Zastava* te on tu velikim početnim slovom piše imenice i pridjeve koje zapravo ne bi trebalo tako pisati (*Previšnjem, Ručnom, Pismu, Njegova Veličanstva, Njegovo Carsko i Kraljevsko Apostolsko Veličanstvo, Svoje Previšnje Ručno Pismo, Svojih Tajnih Savjetnika itd...*). On ovim načinom pisanja izražava svoj ironijski stav prema onome što opisuje. Naravno, ima i drugih načina kojima pisci žele iskazati svoje stavove, emocije. Tako će npr. neki od njih svoju ironiju, sarkazam prema nekoj osobi ili nekom događaju izraziti pišući određene riječi, odnosno vlastita imena, malim slovom iako pravopisna norma određuje da se piše velikim početnim slovom.

5.5 Primjeri iz *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika I*

Imeničke tvorenice kovanica, kovačnica/kovaonica, kovnica uvrstite u odgovarajući kontekst:

- a) Blitvu je stvorio gospodin Barutanski u svojoj vlastitoj ..... kao oklop za sve Blitvine.¹⁰⁵

U replici Laure Lenbach iz Krležine drame *U agoniji* odredite glagolsko vrijeme:

- a) sadašnje;
b) prošlo;
c) buduće.

Laura: Ti mene ne razumiješ! Ja sam htjela Lenbachovu smrt, i ja hoću da podnesem svu odgovornost za svoju krivnju.¹⁰⁶

U knjizi *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I* su navedena dva primjera za vježbanje, odnosno ponavljanje gradiva iz gramatike.

Krležini romani, drame, pjesme jesu pisani baroknim stilom i jezikom koji je pun novotvorenica i složenica koje i danas rabe govornici hrvatskog jezika.

¹⁰⁴ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

¹⁰⁵ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika I*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 425.

¹⁰⁶ Isto, 430.

Ono što je bitno napomenuti u ovom radu jeste da cilj istraživanja nije bio pronaći samo primjere u gramatikama hrvatskog jezika, nego i srpskog i bosanskog. Ali, ni u jednoj od navedenih gramatika nije bilo primjera iz Krležinih djela.

6. Pojam i predmet metodike nastave jezika

Riječ metodika (*grč. methodos – metoda*) predstavlja svrsishodno provođenje nekog posla.¹⁰⁷ Području metodike pripada sve što se događa u procesu poučavanja kao prijenosu znanja i iskustava.

De Zan određuje metodiku kao samostalnu naučnu disciplinu koja proučava zakonitosti nastave pojedinog nastavnog predmeta. Ona je prije svega određena metodama i sadržajem pojedinog nastavnog predmeta, koje učenici stiču određenim metodičkim postupcima. Iz toga proističe i njeno prakseološko i naučno značenje. To znači da se u vaspitno-obrazovnom procesu primjenjuju postojeća praktična iskustva i teorijske spoznaje koje ga unapređuju i podižu njegovu učinkovitost.¹⁰⁸

Metodika spada u red pedagoških disciplina jer je i njen domen istraživanja vaspitanje i obrazovanje u najširem smislu riječi kao uostalom i svih drugih pedagoških disciplina.

---

¹⁰⁷ Simić, Kojo, *Osnove metodike nastave*, Evropski univerzitet, Brčko, 2015., 6

¹⁰⁸ Isto, 6.

6. Metodički sustavi i pristupi u nastavi jezika

Metodički sustavi i pristupi u nastavi jezika su zapravo didaktički sustavi koji su određeni svrhom i sadržajem nastavnoga predmeta, a uspostavljaju se slijedom načina i organizacijskih oblika kojima se svrha ostvaruje.

Od sustava koji se odnose na cjelokupnu nastavu jezika ističu se dva prilično suprotna: *gramatičko-književni i integracijsko-korelacijski*.¹⁰⁹

Gramatičko-književni sustav preovladavao je u tradicionalnoj školi, a temeljio se na shvaćanju da se kultura stječe učenjem gramatike i književnosti. Ako učenik nauči pravila književnoga jezika, ako pročita dovoljno djela dobrih pisaca i iskoristi sve prilike koje mu nastava gramatike i književnosti pruža za govorenje i pisanje, osposobit će se za uspješno komuniciranje.

Integracijsko-korelacijskim sustavom pokušalo se suprotstaviti nekim negativnostima gramatičko-književnoga sustava. Ideja o sjedinjavanju i povezivanju nastavnih sadržaja čak je prerasla okvire nastavnih oblasti i proširila se na povezivanje različitih nastavnih predmeta. Međutim, integracijsko-korelacijski sustav moguć je i unutar samog predmeta. I integraciju (sjedinjavanje) i korelaciju (povezivanje) možemo imati na nivou predmetne oblasti (jezik – književnost, književnost – film, jezik – kultura izražavanja i itd.), ali i na nivou programskih cjelina (fonetika – morfologija, morfologija – sintaksa itd.). Učestvovanje pojedinih sastavnica u povezivanju ili sjedinjavanju može biti ravnopravno (kada npr. u zajednički proces podjednako ulaze i fonetika i morfologija) i centripetalno (kada je jedna sastavnica središnja i sebi privlači jednu ili više drugih sastavnica).

Metodički pristup podrazumijeva primjenu određenih pojedinačnih sastavnica metodičkog sustava u interpretaciji. Težak ističe da ako se koncepcija kojega sustava primjenjuje samo pri obradi pojedine nastavne jedinice ili nastavne teme, ne govorimo o sustavu, nego o pristupu.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 111.

¹¹⁰ Isto, 120.

U okviru nastave jezika, posmatrane zasebno, Težak razlikuje više metodičkih pristupa: dogmatsko-reproduktivni, analitičko-eksplikativni, problemsko-stvaralački, lingvističko-komunikacijski.¹¹¹

Dogmatsko-reproduktivni pristup

Dogmatsko-reproduktivni pristup proistječe iz tradicionalnog shvaćanja lingvista koji prosuđuju slaganje jezičkih izraza s normom pa izraze ocjenjuje kao jezični pravilne, klasificira, opisuje i propisuje. Analogno tome i nastavnik prosuđuje, ispravlja i klasificira jezičku proizvodnju učenika prema formalnim gramatičkim pravilima. *Tako i nastavnik i lingvista preuzimaju sudačku vlast nad jezičnom pravilnošću, postavljaju jezične dogme koje se moraju naučiti i primjenjivati u govorenju i pisanju*¹¹².

U takvoj nastavi se preferira dedukcija, pamćenje definicija, pravila i paradigmi, metode diktiranja i sl. Iako teoretski napušten, ovaj metodički pristup još uvijek je prisutan u nastavnoj praksi, a ponegdje čak i dominira.

Analitičko-eksplikativni pristup

Korak naprijed u nastavi gramatike učinjen je prihvaćanjem analitičko-eksplikativnog pristupa koji učenika stavlja u povoljniji položaj jer ga potiče da proučavanjem taksta analitički otkriva gramatičke pojave na nivou književne norme. Uz heuristički razgovor u okviru ovog pristupa afirmira se indukcija, samostalno izvođenje definicija, pravila i paradigmi te jezična analiza. U razvoju ovog metodičkog pristupa očituju se dvije etape: starija koja insistira na književnojezičnoj formi i novija koja uključuje cjelokupnu učenikovu govornu praksu (dijalekatsku, žargonsku i književnojezičnu).

Problemsko-stvaralački pristup

Problemsko-stvaralački pristup doživljava svoju afirmaciju u najnovije doba iako se prva obilježja ovog pristupa u našoj gramatičkoj nastavi javljaju mnogo ranije. Ovaj pristup se

---

¹¹¹ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 125.

¹¹² Isto, 111.

temelji na načelu stvaralaštva. Učenik i u nastavi jezika treba nastupiti u ulozi istraživača pred kojeg se postavlja određeni jezički problem (dilema, pitanje, poteškoća). Mnogi metodičari smatraju da ovaj pristup u objašnjavanju odgovarajućih gramatičkih pitanja učenicima pruža maksimalne mogućnosti pronicanja u bit tih pitanja, samostalnog istraživanja njihove prirode svrsishodnim posmatranjem gramatičkih činjenica, poređenjem tih činjenica, analizom i ocjenom njihovih posebnih obilježja, uopćavanjem i sintezom spoznatih istina, iz čega rezultira ova ili ona gramatička zakonitost ili se stvara definicija gramatičkog pojma.

Najčešći oblici gramatičke problemske nastave su: posmatranje pojedinih gramatičkih činjenica, rješavanje gramatičkih zadataka, ispravljavanje jezičnih pogrešaka, školski jezični pokus, stvaranje tekstualnih jedinica prema zadatom gramatičkom uzorku.¹¹³

Lingvističko-komunikacijski pristup

Lingvističko-komunikacijski pristup nastoji uskladiti lingvističko obrazovanje s komunikacijskim potrebama učenika. Učenici se upoznaju s jezičnim zakonima i teorijom komuniciranja te načinom kojim se osposobljavaju za usmeno i pismeno komuniciranje prema njihovim aktualnim i skorašnjim potrebama. Tako se gramatičko, pravopisno, rječničko i stilističko gradivo povezuje, prožima s teorijom sastavljanja i praktičnim usmenim i pismenim vježbama. Ako se pritom dobro izvrši izbor gramatičkoga gradiva i ne zanemaruje jezično stvaralaštvo učenika u različitim tekstualnim vrstama, ovaj pristup može biti veoma plodonosan.¹¹⁴

Svi ovi pristupi ne moraju se isključivo i dosljedno primjenjivati. Mogu se ispreplitati, izmjenjivati pa i kombinirati.

---

¹¹³ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 115.

¹¹⁴ Isto, 120.

7. Nastavne metode

Svaki nastavni predmet, bez obzira na to što se zasniva na jednoj ili većem broju naučnih disciplina, izgrađuje sustav metoda koje se prilagođavaju prirodi sadržaja, izvorima iz kojih se sadržaj usvaja i psihološko-spoznajnim zakonitostima usvajanja naučnih spoznaja. Nastavne metode su zapravo načini rada nastavnika i učenika pomoću kojih se postiže usvajanje znanja, umijeća i navika, formiranje učenikovog pogleda na svijet, kao i razvoj učenikovih spoznajnih aktivnosti.

Uzimajući izvore znanja kao ishodište za određivanje metoda, Dragutin i Irena Rosandić u okviru metodike nastave jezika razlikuju ove nastavne metode:

metoda usmenog izlaganja nastavnika,

dijaloška metoda,

metoda jezične analize,

metoda vježbanja,

metoda pokazivanja.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Rosandić, Dragutin; Rosandić, Irena, *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*, Školske novine, Zagreb, 1996., 268.

9. Modeli nastavnih jedinica

9.1 Zavisnosložene rečenice (mjesne, vremenske, uzročne) na primjeru Krležina djela *Na rubu pameti*

Predmet: Bosanski jezik i književnost/ Hrvatski jezik i književnost/ Srpski jezik i književnost

Razred i odjeljenje: III. 1

Nastavna oblast: gramatika

Tip sata: usvajanje novih znanja

Nastavna jedinica: Zavisnosložene rečenice (mjesne, vremenske, uzročne) na primjeru Krležina djela *Na rubu pameti*

Ciljevi i zadatci:

- **Odgojni:** razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku, stvaranje pozitivnih odnosa prema određenoj građi, osposobljavanje učenika za samostalno usvajanje novih znanja, razvijanje potrebe za očuvanjem vrijednosti maternjeg jezika
- **Obrazovni:** ponavljanje ranije stečenih znanja iz oblasti gramatike, usvajanje novih i nadogradnja stečenih znanja iz sintakse
- **Funkcionalni:** razvijanje logičke i apstraktne sposobnosti zapažanja, poređenja, memoriranja, analiziranja, poticanje na samoinicijativu i proaktivni pristup radu.

Nastavni oblici rada: frontalni, individualni, rad u paru

Nastavne metode: dijaloška metoda, metoda pokazivanja, metoda jezične analize

Nastavna sredstva: ploča, kreda, nastavni listići, računar

Literatura: *Hrvatska gramatika* (Barić, Lončarić i dr.); *Gramatika hrvatskog jezika* (Težak, Babić); *Gramatika bosanskoga jezika* (Jahić, Halilović, Palić); *Na rubu pameti* (Krleža)

Tijek nastavnog sata:

Uvodni dio (5-7 minuta)

Na početku nastavnog sata potrebno je ponoviti gradivo koje bi učenici već trebali znati. Kako bismo što brže i lakše ponovili gradivo dijelim nastavne listiće zbog lakše motivacije te da ih navedem da sami shvate koju lekciju danas obrađujemo. Dijelim nastavne listiće na kojima piše sljedeći niz:

Nastavni listić 1:

- a) *a*
- b) *majka*
- c) *Idem u školu.*
- d) *Volim gledati nogomet i voziti bicikl.*
- e) *Rekao sam to jer mi je prijeto da će me uništiti kao psa.*¹¹⁶

Postavljam pitanja na koja treba odgovoriti:

1. *Što je samo a u prvom redu?* – To je glas. Najmanja govorna jedinica koja služi za razlikovanje značenja. Npr. po jednom glasu se razlikuju riječi (*lak – luk*).¹¹⁷
2. *Što je majka?* – To je riječ. Riječ je glas ili skup glasova koji imaju neko značenje.
3. *Što predstavlja sljedeći niz?* – To je rečenica. Osnovnu strukturnu jedinicu u gramatičkoj organizaciji jezika kojom se izriče obavijest zovemo rečenicom.¹¹⁸ *Koja vrste rečenice je to?* - Jednostavna (prosta). Proste rečenice su one koje sadrže samo jedan predikat.¹¹⁹
4. *Koja vrste rečenice je: Volim gledati nogomet i voziti bicikl.?* – To je složena, nezavisna rečenica. Rečenice sklopljene pomoću nezavisnih veznika zovu se nezavisnosloženim rečenicama. *Koje vrste nezavisnosloženih rečenica imamo?* – Sastavne, rastavne, suprotne, isključne i zaključne rečenice.
5. *Kakva je ovo rečenica?* – Takva rečenica se naziva zavisnosloženom rečenicom.

---

¹¹⁶ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 47.

¹¹⁷ Težak, Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika, Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 41.

¹¹⁸ Isto, 196.

¹¹⁹ Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 403.

Glavni dio (35 minuta)

Zapisujem naslov na ploči: **Zavisnosložene rečenice (mjesne, vremenske, uzročne)**

Na računaru imam prezentaciju te puštam prvi slide na kojemu piše:

Složene rečenice u kojima klauze stoje u odnosu gramatičke zavisnosti zovu se zavisnosloženim rečenicama. Klauze se u zavisnosloženoj rečenici postavljaju u takav odnos da jedna postaje dijelom gramatičkog ustrojstva druge, udružujući se tako s njom u jednu strukturnu, smisaonu i intonacijsku cjelinu.¹²⁰

Vrste zavisnosloženih rečenica: objekatske, **mjesne**, **vremenske**, načinske, poredbene, **uzročne**, posljedične, namjerne, pogodbene, dopusne.

Učenici zapisuju ove definicije u bilježnice.

Drugi slide:

Mjesne (lokalne) rečenice

Mjesne klauze se vežu za osnovnu klauzu mjesnim prilozima: *gdje, kud(a), kamo, odakle, otkud(a), dokle, donekud(a)*.

- a) Bez ikakvih naročitih misli kreće se Jadviga Jasenska ulicama **odakle** je nekad često dolazila.¹²¹
- b) **Kamo** sam uvijek i želio, odlazio sam.¹²²
- c) Osvijestio sam se na klinici **gdje** sam poslije toga odležao dvije nedjelje u punoj neizvjesnosti za sudbinu svog lijevog oka.¹²³

Treći slide:

Mjesne su i zavisne klauze koje imaju ulogu da iskažu sadržaj kataforično upotrijebljenih zamjeničkih priloga s mjesnim značenjem.

- a) Ja sam sat založio **tamo** gdje će se pravodobno otkupiti.¹²⁴

---

¹²⁰ Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 419.

¹²¹ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 47.

¹²² Isto, 217.

¹²³ Isto, 211.

¹²⁴ Isto, 236.

b) Ide **tamo** kuda ga vodi nezadovoljena strast i bolest.¹²⁵

Mjesna klauza u zavisnosloženoj rečenici odnosi se prema upravnom glagolu u osnovnoj klauzi kao adverbijalna odredba mjesta prema upravnom glagolu u prostoj rečenici. Mjesne klauze se uvode po glagolu ili po mjesnom prilogu.

Prepisati u svoje bilježnice primjere i definicije.

Četvrti slide:

Vremenske (temporalne) rečenice

Vremenski odnos koji se uspostavlja između osnovne i zavisne klauze:

1. istovremenost

potpuna - popunjena glagolima nesvršenog vida (veznici *dok, kad, kad god*)

a) **Kad** je prije godinu-dvije dolazilo do štrajka u njegovoj tvornici perzijskih lonaca, bio je genijalan.¹²⁶

b) **Dok** sam živio na kažnjeničkoj stjeničavoj slamnjači, padale su travanjske kiše.¹²⁷

djelomična istovremenost: popunjena glagolima svršenog vida u osnovnoj klauzi, a u zavisnoj glagolima nesvršenog vida

a) **Kad** smo šetali, začula se buka.¹²⁸

Peti slide:

2. prijevremenost (*čim, pošto, nakon što, tek što, istom što, samo što, kako*)

Tek što sam stigao, čuo sam ono najgore.¹²⁹

3. poslijevremenost (*prije nego što, prije no što, prije nego, prije negoli*)

A to sam i predosjetio, kako – ne znam, **prije nego** sam i saznao.¹³⁰

---

¹²⁵ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 240.

¹²⁶ Isto, 23.

¹²⁷ Isto, 129.

¹²⁸ Isto, 77.

¹²⁹ Isto, 188.

¹³⁰ Isto, 211.

Šesti slide:

*Vremenskom klauzom u zavisnosloženoj rečenici određuje se vrijeme vršenja radnje obilježene u glavnoj klauzi. Mora biti uvrštena po glagolu u osnovnoj klauzi kao adverbijalna odredba vremena ili vremenskog priloga.*¹³¹

Zapisati definiciju i primjere u bilježnice.

Sedmi slide:

Uzročne (kauzalne) rečenice

»Veznik *jer*:

a) To su pitanja, vidite, na koja nema odgovora **jer** su to problemi sasvim nejasni.¹³²

b) Ljudi su sebeljubivi **jer** nisu siti, **jer** strahuju pred gladovanjem.¹³³

»Veznik *budući da*:

Njemu ide nešto bolje od ovog posla **budući da** je on jedan jedini, a radnika ima mnogo.¹³⁴

» Veznik *zato što*:

Zato što su sve vrlo dobro poznavali, postali su takvi¹³⁵.

Osmi slide:

Značenjski obilježeni veznici su svojstveni posebnim funkcionalnim stilovima: *zbog toga što, usljed toga što, s obzirom na to, stoga što, zahvaljujući tome što, tim prije što, pošto i sl.*¹³⁶

S obzirom na taj uvjerljivo sentimentalni prikaz o našem razgovoru, ja se mutno sjećam tog sastanka kada sam vama u surovoj svili izgledao mlad i svjež.¹³⁷

---

¹³¹ Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 425.

¹³² Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 5.

¹³³ Isto, 17.

¹³⁴ Isto, 23.

¹³⁵ Isto, 61.

¹³⁶ Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 431.

¹³⁷ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 122.

*Uzročnom zavisnom klauzom u složenoj rečenici obilježava se uzrok vršenja radnje ili trajanja stanja označenog glagolom u osnovnoj klauzi.*¹³⁸

Zapisati u svoje bilježnice.

Dijelim nastavne listiće kako bismo mogli vježbati rečenice. Prvo rade samostalno, a zatim ih skupa radimo pišući na ploči.

Nastavni listić 2:

Podcrtaj predikate u navedenim rečenicama. Upiši odgovarajući veznik i odredi vrstu rečenice.

- a) Nikad nije na otplatu kupio ni jedne kutije sardine _____ ja sam svoj uredni i ugledni život proživio u okviru svojih vlastitih plaćevnih mogućnosti.¹³⁹ (gdje, otkad, jer, dok)

Vrsta rečenice: _____

- b) _____ sam odlučio da zasviram svoju vlastitu poemu, počeo je oko mene koncert kakav je vrijedno bilo doživjeti¹⁴⁰. (tamo, budući da, kad, prije nego)

Vrsta rečenice: _____

- c) Stajala je mnogopoštovana gospođa Agneza, moja draga žena, _____ je odavno prisluškivala naš razgovor.¹⁴¹ (s obzirom na to to, budući da, kamo, gdje)

Vrsta rečenice: _____

- d) Stanovao sam u lijepom, sunčanom, reprezentativnom stanu s balkonom _____ mi je apotekar poklonio tu kuću u znak svoje naročite simpatije (kuća je bila u mom vlasništvu).¹⁴² (budući da, otkud, kada)

Vrsta rečenice: _____

---

¹³⁸ Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 431.

¹³⁹ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 7.

¹⁴⁰ Isto, 141.

¹⁴¹ Isto, 53.

¹⁴² Isto, 12.

- e) U desnom kutu dvorane, na ogromnom ormaru, zaista kao invalid bez jedne ruke, s mačem u drugoj ruci, stajao je odljev Pravde, skinut po svoj prilici s timpanona u vestibulu _____ je nad glavnim ulaznim stubištem ostalo još nekoliko takvih kipova.¹⁴³ (zbog, gdje, budući da, otkad)

Vrsta rečenice: _____

- f) Dopustili su mi, s naročitim obzirom na moju živčanopodrovanu ličnost, da mogu paliti svjetiljku, _____ se rasvjeta po kućnome redu gasi već u devet, a ja patim od nesаницe i tako ubijam noći čitanjem.¹⁴⁴ (kada, dokad, odakle, budući da)

Vrsta rečenice: _____

- g) _____ sam mu tumačio da bi poznatu zapovijed božju kojom se zabranjuje umorstvo trebalo preinačiti iz 'ne ubij' u 'ne ubijaj', on mi je odgovorio da nema vremena za lingvistička zanovijetanja.¹⁴⁵ (zato, kad)

Vrsta rečenice: _____

Rješenja nastavnog listića 2:

- a) Predikati: nije kupio, sam proživio
Veznik: jer
Vrsta rečenice: uzročna
- b) Predikati: sam odlučio da zasviram, počeo je
Veznik: kad
Vrsta rečenice: vremenska
- c) Predikati: stajala je, je prisluškivala
Veznik: gdje
Vrsta rečenice: mjesna
- d) Predikati: stanovao sam, je poklonio
Veznik: jer
Vrsta rečenice: uzročna

---

¹⁴³ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 118.

¹⁴⁴ Isto, 148.

¹⁴⁵ Isto, 158.

- e) Predikati: stajao je, je ostalo
Veznik: gdje
Vrsta rečenice: mjesna
- f) Predikati: dopustili su, mogu paliti, se gasi, patim, ubijam
Veznik: budući da
Vrsta rečenice: uzročna
- g) Predikati: sam tumačio, bi trebalo preinačiti, je odgovorio, nema
Veznik: kad
Vrsta rečenice: vremenska

Nastavni listić 3: (rad u paru)

Sastavi smislene rečenice tako što ćeš izabrati odgovarajući veznik.

- a) Ga je netko zgazio potkovanom petom; dokotrljao se kesten u ovo sivo dvorište¹⁴⁶
(odakle, čim, dok, zato što, gdje)
_____
- b) Dolaze i posjećuju čovjeka ; to njima odgovara¹⁴⁷
(odakle, kada, nakon što)
_____
- c) Mu je žao, pričao je o svima nama¹⁴⁸
(zato što, odakle)
_____

Rješenja nastavnog listića 3:

- a) Dokotrljao se kesten u ovo sivo dvorište gdje ga je netko zgazio potkovanom petom.
(mjesna rečenica)
- b) Dolaze i posjećuju čovjeka kada to njima odgovara. (vremenska rečenica)
- c) Pričao je o svima nama zato što mu je žao. (uzročna rečenica)

¹⁴⁶ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 177.

¹⁴⁷ Isto, 196.

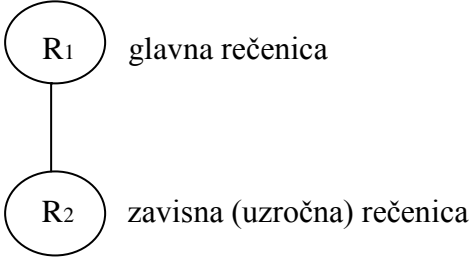
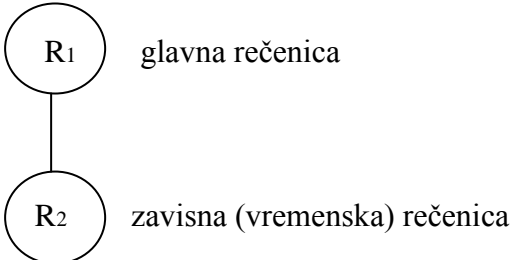
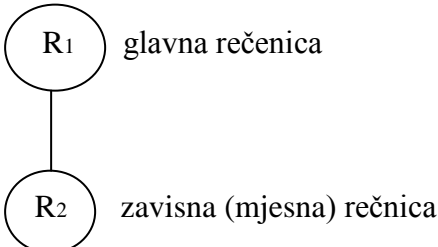
¹⁴⁸ Isto, 196.

Nastavni listić 4:

Odredi glavnu i zavisnu rečenicu.

- a) Zlovoljni su jer su poniženi.¹⁴⁹
- b) Imade u životu svakoga čovjeka takvih časova kad se čuje škripa kotača na stroju vlastite mu sudbine.¹⁵⁰
- c) Negdje polovicom tisuću devet stotina i osamnaeste razgovarao sam s njime u Ljubljani, u onoj maloj kavani u sjeni franjevačke crkve, gdje stoji Prešernov spomenik.¹⁵¹

Rješenja nastavnog listića 4:

- a)
- b)
- c)

---

¹⁴⁹ Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005., 17.

¹⁵⁰ Isto, 235.

¹⁵¹ Isto, 209.

Završni dio (5 minuta)

Kroz dijalog s učenicima uvidjeti do kojeg su stupnja usvojili gradivo.

Za domaću zadaću pronaći pet primjera iz djela *Na rubu pameti* u kojima će biti vremenske, uzročne ili mjesne rečenice.

9. 2 Rečenični dijelovi: predikat i subjekt na primjeru Krležina djela *Hrvatski bog Mars*

Predmet: Bosanski jezik i književnost/ Hrvatski jezik i književnost/ Srpski jezik i književnost

Razred i odjeljenje: III. 2

Nastavna oblast: gramatika

Tip sata: usvajanje novih znanja

Nastavna jedinica: Rečenični dijelovi: predikat i subjekt, na primjeru Krležina djela *Hrvatski bog Mars*

Ciljevi i zadatci:

- **Odgojni:** razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku, stvaranje pozitivnih odnosa prema određenoj građi, osposobljavanje učenika za samostalno usvajanje novih znanja, razvijanje potrebe za očuvanjem vrijednosti maternjeg jezika
- **Obrazovni:** ponavljanje ranije stečenih znanja iz oblasti gramatike, usvajanje novih i nadogradnja stečenih znanja iz sintakse
- **Funkcionalni:** razvijanje logičke i apstraktne sposobnosti zapažanja, poređenja, memoriranja, analiziranja, poticanje na samoinicijativu i proaktivni pristup radu.

Nastavni oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: dijaloška metoda, metoda pokazivanja, metoda jezične analize

Nastavna sredstva: ploča, kreda, nastavni listići, pano

Literatura: *Hrvatska gramatika* (Barić, Lončarić i dr.); *Gramatika hrvatskog jezika* (Težak, Babić); *Gramatika bosanskoga jezika* (Jahić, Halilović, Palić); *Hrvatski bog Mars* (Krleža)

Uvodni dio (5-7 minuta)

Na početku sata je potrebno ponoviti gradivo o vrstama riječi te pokušati samostalno shvatiti koje vrste riječi vrše određenu službu u rečenici (npr. glagoli – službu predikata).

Pišem primjer jedne rečenice na ploči:

Tako viče Repić u prvom vodu.¹⁵²

Skupa određujemo imenice, glagol i pokušavamo odrediti službu istih.

(viče – predikat;

Repić – subjekt;

vodu – objekt)

Glavni dio (35 minuta)

Na dva panoa sam napisala najvažnije informacije/definicije o predikatu i subjektu te ih skupa čitamo, objašnjavam im nejasne dijelove, a oni zapisuju u svoje bilježnice.

PREDIKAT

(PRIROK – stariji naziv)

*lat. *predicatum* – ono što se o komu ili o čemu izriče

Jambrek se rodio na samo Silvesterovo.¹⁵³

PREDIKAT

temelj rečenice

otvara mjesto sebi i ostalim dijelovima rečenice

---

¹⁵² Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 138.

¹⁵³ Isto, 256.

-tko?   *Jambrek .....*   **subjekt**

se rodio

-kada?   *na samo Silvesterovo .....*   **priložna oznaka vremena**

Ima posebna gramatička svojstva - predikativne kategorije (predikativnost)

se rodio { LICE (3.l.)
BROJ (jednina)
VID (svršena radnja)
VRIJEME (perfekt)
NAČIN (indikativ, izrični način)

Svojstva predikativnosti ga čine sposobnim da otvara mjesto ostalim rečeničnim dijelovima.

· **Vrste predikata**

glagolski predikat: *Zveče još iz daljine trube.*¹⁵⁴

*Treba trpjeti te muke.*¹⁵⁵

imenski predikat   *On je satnik.*¹⁵⁶

*To je moje.*¹⁵⁷

*Njima je dobro.*¹⁵⁸

} pomoćni glagol + imenska riječ

¹⁵⁴ Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 276.

¹⁵⁵ Isto, 279.

¹⁵⁶ Isto, 116.

¹⁵⁷ Isto, 164.

pomoćni glagol koji s imenskom riječi tvori predikat zove se SPONA ili KOPULA

SUBJEKT

(PODMET – stariji naziv)

*lat. *subjectum* – ono što je podmetnuto

*Satnik je zadovoljno gledao za njima.*¹⁵⁹ - **tko?**
*Krčma je desno od nas.*¹⁶⁰ - **što?**

} - ima službu vršitelja radnje
- uvrštava se u rečenicu
prema sročnosti s predikatom

*Kapetan je povukao sablju.*¹⁶¹

↳ m. rod   ROD
jdnina   BROJ
nominativ   PADEŽ

} gramatička svojstva (značenja)

→ kapetan (čin u vojsci) - leksičko svojstvo (značenje)

---

¹⁵⁸ Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 117.

¹⁵⁹ Isto, 90.

¹⁶⁰ Isto, 228.

¹⁶¹ Isto, 241.

· Subjekt prema vrsti riječi

- a) imenica: *Račić bi uvijek zadrhtaó*¹⁶².
b) zamjenica: *Vi ste ih štípali.*¹⁶³
c) pridjev: *Siti nisu često razumijevali ništa*¹⁶⁴.
d) glagol u infinitivu: *Razgovarati o ženama je značilo da se prisjeća boli za princezom.*¹⁶⁵
e) broj: *Prvi su krenuli već.*¹⁶⁶
- f) U posebnim okolnostima u službi subjekta može se pojaviti bilo koja riječ, pa čak i bilo koji oblik:

A je prvo slovo abecede.

Čitam je oblik prezenta.

- U takvim se slučajevima “opredmećuju” (tj. dobivaju obilježja svojstvena inače imenicama) riječi i oblici kojima inače nije svojstvena ni gramatička ni leksička predmetnost.

U svim navedenim primjerima subjekt je u nominativu.

Takav subjekt (u nominativu) se zove **gramatički subjekt**.

· Izricanje subjekta

*Žive duše ne bi.*¹⁶⁷ (G)

*Je li vam bilo hladno?*¹⁶⁸ (D)

*Njega je bilo strah.*¹⁶⁹ (A)

subjekt nije u N nego u nekom

zavisnom padežu → **logički**

subjekt

¹⁶² Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 192.

¹⁶³ Isto, 154.

¹⁶⁴ Isto, 316.

¹⁶⁵ Isto, 262.

¹⁶⁶ Isto, 94.

¹⁶⁷ Isto, 149.

¹⁶⁸ Isto, 101.

¹⁶⁹ Isto, 99.

*Sad sam to počeo misliti ozbiljno.*¹⁷⁰ (**Ja**)

subjekt se prepoznaje iz predikata

neizrečeni (skriveni)

subjekt

Sviće.¹⁷¹

*Puno se priča o tome.*¹⁷²

BESUBJEKTNA REČENICA

predikat ne otvara mjesto subjektu;

glagol (predikat) je bezličan;

(bezlični glagoli su uvijek u 3. l. jd.)

· Slaganje subjekta s predikatom

(u licu, rodu i broju → sročnost ili kongruencija)

a) *Žena i đavo vlada (vladaju).*¹⁷³

Ako je u rečenici više subjekata u jednini,
predikat može biti u jednini i množini.

b) *Bili su tu Račić i Ratković.*¹⁷⁴

Ako je više subjekata istog roda u jednini, slažu se s predikatnim riječima u množini tog roda.

¹⁷⁰ Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 311.

¹⁷¹ Isto, 228.

¹⁷² Isto, 262.

¹⁷³ Isto, 266.

¹⁷⁴ Isto, 201.

- c) *Princeza i on su ponekad razmišljali.*¹⁷⁵ → Subjekti različita roda u jednini predikatnim riječima u množini m. r.
- d) *Trčale su oni i one.* → Ako su subjekti u množini različita roda, predikat je u rodu najbliže imenice.

Nastavni listić 1:

Podcrtaj subjekte i predikate u navedenim rečenicama; odredi padeže i glagolska vremena.

- a) Satnija se sada ravna desno.¹⁷⁶
- b) I već se sagnuo da nađe kamenčić.¹⁷⁷
- c) Tako lovi Ratković po hodnicima svoje domobrane.¹⁷⁸
- d) I njega je bio strpao u računarski tečaj.¹⁷⁹
- e) Pokucao je netko na vratima energično.¹⁸⁰
- f) Slušaj, Kadaver, na moju poštnu riječ.¹⁸¹
- g) A momče još gleda u stanicu suzrim očima.¹⁸²
- h) Nije to žandar.¹⁸³

Rješenja nastavnog listića 1:

- a) subjekt – satnija (N. jd.); predikat – se ravna (prezent)
- b) se sagnuo – predikat (perfekt); skriveni subjekt (on)
- c) subjekt – Ratković (N. jd.); lovi – predikat (prezent)
- d) je bio strpao – predikat (pluskvamperfekt); skriveni subjekt (on)
- e) netko – subjekt (N. jd.); pokucao je – predikat (perfekt)
- f) slušaj – predikat (imperativ)
- g) momče – subjekt (N.jd.); gleda – predikat (prezent)

¹⁷⁵ Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 212.

¹⁷⁶ Isto, 117.

¹⁷⁷ Isto, 148.

¹⁷⁸ Isto, 156.

¹⁷⁹ Isto, 164.

¹⁸⁰ Isto, 186.

¹⁸¹ Isto, 300.

¹⁸² Isto, 320.

¹⁸³ Isto, 321.

h) žandar – subjekt (N.jd.); nije – predikat (prezent)

Nastavni listić 2:

Iz navedenih tekstova izdvoji sve predikate.

- a) Zbogom, Anđo! Bog te čuvao!, viče mlado momče u uniformi i još se grli s lijepom mladom zdravom ženom. Ali mora da je pusti, voz ih je raskinuo. Vraća se na frontu. A žena viče, više se ne može svladati, trči uz voz, plače. Žena se spotakla i pala, a preko nje vojnik koji je htio dosegnuti voz. Nosio je na leđima dvije vrećice brašna, i jedna se prosula. Ali se on još trgnuo i dohvatio stube, i sad tek gore na vlaku razabire što mu se zbilo. Rasuo je vreću brašna. Pa ostario je čovjek, već i očelavio, gorko zajeca na stubama. (...) ¹⁸⁴
- b) Stupaju legije mrtvih ratnika, zinuli su grobovi, poustajali mrtvi, zvone zvona, beskrajno se mnogo sprovoda vuče kišom, plaču žene, urlaju čete srljajući u boj, jauču ranjenici, gore gradovi, ori se zemljom topovska grmljavina, nariču procesije, pale se voštanice i buktinje, putuju ljudi, luduju i viču tražeći izlaz, vijore se stjegovi, riču topovi, lije se krv. Bolestan je narod. Krv luđački kola njegovim žilama, prepuknut će srce, žari se i umire u ognju goruće bolesti. (...) ¹⁸⁵

Rješenja nastavnog listića 2:

- a) čuvao, viče, se grli, mora da pusti, je raskinuo, vraća se, viče, se ne može svladati, trči, plače, se spotakla, pala, je htio dosegnuti, nosio je, se prosula, se trgnuo, dohvatio, razabire, se zbilo, rasuo je, ostario je, očelavio, zajeca
- b) stupaju, zinuli su, poustajali, zvone, se vuče, plaču, urlaju, jauču, gore, ori se, nariču, pale, putuju, luduju, viču, vijore se, riču, lije, bolestan je, kola, prepuknut će, žari se, umire

---

¹⁸⁴ Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 184.

¹⁸⁵ Isto, 331.

Završni dio (5 minuta)

Kroz dijalog s učenicima uvidjeti do kojeg su stupnja usvojili gradivo.

Domaća zadaća:

Nastavni listić 3:

Podcrtaj subjekte i odredi u kojem su padežu te vrstu subjekta prema vrsti riječi.

1. To je konj.¹⁸⁶
2. Sve se opet uzgibalo i uznemirilo.¹⁸⁷
3. Već četiri dana redom mijenja se broj osam!¹⁸⁸
4. Jedni su bili za to da pedeset procenata personala ostane.¹⁸⁹
5. Slave pobjedu!¹⁹⁰
6. Leži on u glomaznom teretnom autu Crvenoga križa.¹⁹¹
7. Hrče netko u kutu.¹⁹²
8. Tako viče žena sa košarama.¹⁹³
9. On je hostiju grizao zubima.¹⁹⁴
10. Poziv nam je Patnja.¹⁹⁵

Rješenja nastavnog listića 3:

1. **Subjekti:** *to* (N. jd.; zamjenica); 2. *sve* (N. jd.; zamjenica); 3. *broj* (N. jd.; imenica); 4. *jedni* (N. jd.; broj); 5. Neizrečeni subjekt (misli se na 3. l. mn.); 6. *on* (N. jd.; zamjenica); 7. *netko* (N. jd.; zamjenica); 8. *žena* (N. jd.; imenica); 9. *on* (N. jd.; zamjenica); 10. *poziv* (N. jd.; imenica)

---

¹⁸⁶Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988., 65.

¹⁸⁷Isto, 102.

¹⁸⁸Isto, 218.

¹⁸⁹Isto, 222.

¹⁹⁰Isto, 229.

¹⁹¹Isto, 250.

¹⁹²Isto, 252.

¹⁹³Isto, 262.

¹⁹⁴Isto, 290.

¹⁹⁵Isto, 314.

9.3 Književnoumjetnički stil na primjeru Krležina djela *Gospoda Glembajevi*

Predmet: Bosanski jezik i književnost/ Hrvatski jezik i književnost/ Srpski jezik i književnost

Razred i odjeljenje: IV. 1

Nastavna oblast: gramatika

Tip sata: usvajanje novih znanja

Nastavna jedinica: Književnoumjetnički stil na primjeru Krležina djela *Gospoda Glembajevi*

Ciljevi i zadatci:

- **Odgojni:** razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku, stvaranje pozitivnih odnosa prema određenoj građi, osposobljavanje učenika za samostalno usvajanje novih znanja, razvijanje potrebe za očuvanjem vrijednosti maternjeg jezika
- **Obrazovni:** ponavljanje ranije stečenih znanja te usvajanje novih
- **Funkcionalni:** razvijanje logičke i apstraktne sposobnosti zapažanja, poređenja, memoriranja, analiziranja, poticanje na samoinicijativu i proaktivni pristup radu.

Nastavni oblici rada: frontalni, individualni

Nastavne metode: dijaloška metoda, metoda pokazivanja, metoda jezične analize

Nastavna sredstva: ploča, kreda, nastavni listići, računar

Literatura: *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić, Pranjković); *Gospoda Glembajevi* (Krleža)

Uvodni dio (5-7 minuta)

Na početku samog sata dijelim tri nastavna listića na kojima su napisani određeni tekstovi. Cilj ovog zadatka jeste da se uoče razlike između napisanih tekstova.

Nastavni listić 1:

Objavljen je spisak za danas najavljenih radarskih kontrola u našoj zemlji. Pogledajte prije nego što krenete na put gdje "vrebaju" radari. Iz BIHAMK-a poručuju građanima da budu oprezni i obrate pažnju na uvjete na cesti.

Nastavni listić 2:

Smatram da je došao trenutak – i ovdje, i danas, i općenito – da trajno odbacimo nepotrebno stupnjevanje Krležinih stvaralačkih razdoblja i da, baš suprotno tome, izoštrimo vid za ono što je svim njegovim dramskim djelima zajedničko.

Nastavni listić 3:

Ja sam otkad postojim, gledala život u slikama: postoji u našem subjektu vani i unutra. Što se nalazi između toga? Nešto, kao što ti veliš, tamno i mutno: nervi, mozak, meso, nešto što se zove naš subjekt. Jedna tužna šupljina u našem takozvanom subjektu.¹⁹⁶

Kroz dijalog dolazimo do rješenja da je tekst na nastavnom listiću 1 – novinarsko-publicistički, dok je na nastavnom listiću 2 – znanstveni, a na samom kraju dolazimo do teksta koji je *književnoumjetnički*.

Naslov zapisujem na ploči, a učenici u svoje bilježnice.

Glavni dio (35 minuta)

Prvi slide:

- ☉ **Stil** je način pisanja, odnosno izbor jedne od više mogućnosti za izricanje istog sadržaja.
- ☉ Kada govorimo o stilu, govorimo o stilu kakvim se služi zajednica ili o stilu kojim se služi pojedinac.

---

¹⁹⁶ Krleža, Miroslav, *Gospoda Glembajevi*, Zagreb, 2008., 12.

- ⊙ Znanost koja proučava stil, to jest funkcionalnu uporabu jezičnih jedinica, zove se stilistika.

Drugi slide:

Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika:

- znanstveni
- administrativno-poslovni
- novinarsko-publicistički
- **književnoumjetnički (beletristički)**
- razgovorni¹⁹⁷

Treći slide:

Književnoumjetnički stil

Kada se govori o književnoumjetničkom stilu, onda treba paziti da se pravila jezika kao sustava (koja su lingvistička) ne miješaju s pravilima jezika kao standarda (koja su sociolingvistička).

Jezik umjetničke književnosti je individualan.

Književnik ne radi po sociolingvističkim, nego po lingvističkim pravilima.

Budući da ne radi po pravilima jezika kao standarda, nije mu ni podložan.

Ponekad se kaže da književnik radi protiv gramatike i protiv pravopisa ili usprkos gramatici i pravopisu.

Također, ponekad ne postoji granica između riječi i rečenica.

Zahvaljujući individualnoj slobodi književnoumjetničkom je stilu otvoren put k svim drugim funkcionalnim stilovima.¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ Silić, Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, Školska knjiga, 2005., 375.

¹⁹⁸ Isto, 384.

Nastavni listić 4:

Prepoznaj odlike književnoumjetničkog teksta.

- To već godinama slušam da sam überspannt i da ću svršiti u ludnici! S time da ću ja u ludnicu, nema mamina smrt nikakve veze! Moja se mati otrovala u eri skandala s tom pustolovkom, a sedam godina kasnije, za Alisinog sprovoda, našao sam od maminog krzna skrojen pasji poplun. Pseto te dame pokrivalo se krznom moje majke!¹⁹⁹
- Bez materijalne podloge sve je to tlapnja i luft! I ti nisi imao prava da onako zaprljaš moju obiteljsku čast! Das warvollkommen respektlos deinem eigenen Vater gegenüber!²⁰⁰
- Merci, draga barunice, hvala Vam! Učinili ste mi veliku uslugu! Johann, ziehen Sie, bitte, dem gnädigen Hern die Schuhe an. Ja?²⁰¹

Naime, ono što se može primijetiti na primjeru ova tri dijela iz *Gospode Glembajevi* jeste uporaba riječi iz njemačkog jezika, kao i francuskog. Krleža je mogao pisati na hrvatskom jeziku, ali je određene dijelove ipak odlučio pisati na drugim jezicima kako bi što vjerodostojnije prikazao određene situacije, opisao likove, prostore i sl.

Zadatak:

Napiši pet rečenica koristeći odlike književnoumjetničkog teksta.

Završni dio (5 minuta)

Ponavljamo skupa osnovne odlike književnoumjetničkog stila.

Domaća zadaća:

Pročitaj u cjelini djelo *Gospoda Glembajevi* te izdvoji dijelove koji su ti se najviše svidjeli.

---

¹⁹⁹ Krleža, Miroslav, *Gospoda Glembajevi*, Zagreb, 2008., 64.

²⁰⁰ Isto, 73.

²⁰¹ Isto, 100.

8. Zaključak

Cilj ovog magistarskog rada koji nosi naziv *Povijesne i prakseološke odrednice u metodičkom pristupu Krležinim književnim djelima s jezičnoznanstvenog i književnoznanstvenog aspekta* bio je prije svega istražiti kolika je to frekventnost primjera iz njegovih djela koji se koriste za nastavu jezika.

Ali, kako bi se imao jasniji i bolji uvid u cjelokupan magistarski rad, ukratko je predstavljena biografija Miroslava Krleže s najvažnijim činjenicama iz njegova života, zatim političkog, kulturnog i književnog djelovanja na hrvatsku, kao i svjetsku književnost. Opseg njegova stvaralaštva je uistinu veliki, pa se opisuje i kratak popis njegovih književnih djela.

U sami korpus pisanja rada uvrštena su njegova tri književna djela i to žanrovski različita – roman, drama, novela: *Na rubu pameti*, *Gospoda Glembajevi* i *Hrvatski bog Mars*. Navedena djela su opisana prije svega s književnoznanstvenog aspekta, a zatim su u sljedećim poglavljima urađeni modeli nastavnih jedinica na primjeru istih.

Prvi dio naziva magistarskog rada nosi naziv *povijesne odrednice* pa je u skladu s tim bilo urađeno istraživanje u gramatikama, priručnicima, udžbenicima hrvatskog jezika da se dobije jasan prikaz u kolikoj se mjeri koriste primjeri iz njegovih djela kako bi se objasnila, odnosno definirala neka gramatička cjelina. Ono što se može jasno vidjeti jeste da je najveći broj primjera iz *sintakse*, što je i bilo očekivano s obzirom na sam stil pisanja već spomenutog Krleže. Može se zaključiti da je najveći dio primjera bio u *Hrvatskoj gramatici*, a tek poneki primjer u priručnicima, udžbenicima.

Bitno je istaći da je istraživanje urađeno i u gramatikama bosanskoga i srpskoga jezika, ali takvih primjera nije bilo. U već spomenutim gramatikama su uzeti većinom primjeri iz bošnjačke, odnosno srpske književnosti.

Jedan dio rada bio je posvećen teorijskom dijelu o samom nazivu riječi metodika, kao i o metodičkim sustavima, pristupima u metodici nastave te nastavnim metodama koje su korištene za pisanje nastavnih jedinica.

Dio rada naslovljen *Prakseološke odrednice u metodičkom pristupu Krležinim književnim djelima* odnosi se na pisanje tri nastavne pripreme za sat hrvatskog jezika u srednjim školama.

Budući da su prilikom istraživanja zaključci bili da je najveća postojanost primjera iz sintakse, modeli dvije nastavne jedinice i jesu naslovljeni tako: *Zavisnosložene rečenice (mjesne, vremenske, uzročne) na primjeru Krležina djela Na rubu pameti;* i *Rečenični dijelovi: predikat i subjekt na primjeru Krležina djela Hrvatski bog Mars.* Treći model nastavne jedinice jeste *Književnoumjetnički stil na primjeru Krležina djela Gospoda Glembajevi* gdje je bilo kratkog osvrt na sam stil pisanja.

U nastavi jezika bi mogla biti veća pozornost pisanju priprema i obradi lekcija na način na koji je to prikazano u radu. Učenici bi se mogli zainteresirati i za samo čitanje određenih književnih djela te bi se tako razvijala svijest i kultura čitanja.

S obzirom na kompleksnost književnih djela Miroslava Krleže, jasno je da mogu uveliko poslužiti kao primjer za obradu određenih nastavnih jedinica te bi se na taj način učenicima moglo lakše približiti gradivo iz maternjeg jezika.

11. Literatura

1. Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
2. Čengić, Enes, *S Krležom iz dana u dan IV*, Svjetlost, Sarajevo, 1985.
3. Frangeš, Ivo, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.
4. Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
5. Krleža, Miroslav, *Gospoda Glembajevi*, Zagreb, 2008.
6. Krleža, Miroslav, *Hrvatski bog Mars*, Sarajevo, 1988.
7. Krleža, Miroslav, *Moj obračun s njima*, Sarajevo, 1988.
8. Krleža, Miroslav, *Na rubu pameti*, Sarajevo, 2005.
9. Lasić, Stanko, *Krleža: kronologija života i rada*, Zagreb, 1982.
10. Lasić, *Mladi Krleža i njegovi kritičari (1914-1924)*, Zagreb, 1987.
11. Novak, *Povijest hrvatske književnosti II*, Marjan tisak, Split, 2004.
12. Rosandić, Dragutin; Rosandić, Irena, *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*, Školske novine, Zagreb, 1996.
13. Silić, Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, Školska knjiga, 2005.
14. Silić, Rosandić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika*, Udžbenik za I. razred, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
15. Simić, Kojo, *Osnove metodike nastave*, Evropski univerzitet, Brčko, 2015.
16. Težak, Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
17. Težak, Stjepko, *Gramatika u osnovnoj školi*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
18. Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

Internetski izvori:

<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

<https://www.lektire.hr/na-rubu-pameti/>

<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34113>

<http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=402>